

**BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT TEZLİ YÜKSEK LİSANS PROGRAMI**

**SURİYELİ GÖÇMENLERİN MESLEKİ VE TEKNİK
ORTAÖĞRETİMDE OKULLAŞMAYA ETKİSİ**

HAZIRLAYAN

BERFU HIZIROĞLU

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TEZ DANIŞMANI

DR. ÖĞR. ÜYESİ SEDA KÖYMEN ÖZER

ANKARA - 2023

BAŞKENT ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

Tarih: 03/05/2023

Öğrencinin Adı, Soyadı: Berfu Hızıroğlu

Öğrencinin Numarası: 21920101

Anabilim Dalı: İktisat

Programı: İktisat Tezli Yüksek Lisans

Danışmanın Unvanı/Adı, Soyadı: Dr. Öğr. Üyesi Seda Köymen Özer

Tez Başlığı: Suriyeli Göçmenlerin Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Okullaşmaya Etkisi

Yukarıda başlığı belirtilen Yüksek Lisans tez çalışmamın; Giriş, Ana Bölümler ve Sonuç Bölümünden oluşan, toplam 34 sayfalık kısmına ilişkin 03/05/2023 tarihinde şahsım/danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %7 'dir. Uygulanan filtrelemeler:

1. Kaynakça hariç
2. Alıntılar hariç
3. Beş (5) kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

‘Başkent Üniversitesi Enstitüleri Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Usul ve Esaslarını’ inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Öğrencinin İmzası:

ONAY

Tarih:03/05/2023

Öğrenci Danışmanı Unvan, Ad, Soyad, İmza:

Dr. Öğr. Üyesi Seda Köymen Özer

Tezimi başta biricik anneannem İsmet Parlak olmak üzere, eğitim hakkı elinden alınmış tüm kız çocuklarına ithaf ediyorum.

TEŞEKKÜR

Tez çalışmam süresince bana yol gösteren, destek ve emeklerini esirgemeyen, bu süreçte ortaya çıkan zorluklar karşısında sergilediği anlayış ve duyarlılıkla beni her zaman cesaretlendiren kıymetli danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Seda Köymen Özer'e sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Tez jürimde yer almayı kabul eden, lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bilgisini ve yardımlarını esirgemeyen sayın hocam Doç. Dr. Didem Pekkurnaz 'a ve kıymetli hocam Doç. Dr. Burcu Fazlıoğlu'na teşekkürü borç bilirim.

Son olarak, bitmeyeceğini umduğum eğitim hayatım boyunca maddi ve manevi olarak tüm imkanlarını önüme sunan, beni her daim sevgiyle sarmalayan, tezimin tüm aşamalarında beni her daim dinleyip beni motive eden annem Elmas Hızıroğlu'na ve babam Hüseyin Faruk Hızıroğlu'na ve her zaman idol aldığım, takıldığım zamanlarda başarabileceğimi bana hissettiren canım ablam Merve Hızıroğlu'na teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

Berfu HIZIROĞLU, Suriyeli Göçmenlerin Mesleki Ve Teknik Ortaöğretimde Okullaşmaya Etkisi, Başkent Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İktisat Tezli Yüksek Lisans Programı,2023

2011 yılının Mart ayında başlayan Suriye iç savaşıyla birlikte 12 milyon Suriyeli evlerini terk etmiş, 5,5 milyondan fazla Suriyeli ise ülkesinden kaçmak zorunda kalmıştır. İçişleri Bakanlığı'nın 2022 yılında yayınladığı verilere göre Türkiye'de Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli sayısı yaklaşık 3 milyon 761 bin kişi olup, bu durum Türkiye'yi dünyada en çok mülteciye ev sahipliği yapan ülke konumuna getirmiştir. Göçün etkilediği en önemli alanlardan biri de eğitim alanıdır. Bu tez, Suriyeli göçmenlerin mesleki ve teknik ortaöğretim okullaşma oranına etkisini tahmin etmeyi amaçlamaktadır. İçişleri Bakanlığı'nın ve Mülteciler Derneği'nin Suriyeli göçmenler ile ilgili yayınladığı istatistikler ve MEB tarafından yayınlanan mesleki ve teknik ortaöğretim okullarına ait veriler kullanılarak göçmenlerin okullaşmaya etkisi incelenmiştir. Sonuçlar, en yoğun Suriyeli göçmen barındıran 13 ilde, diğer illere kıyasla mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okullaşma oranının %1,5 daha fazla olduğu yönündedir. Bu sonuç, Suriye'den gelen göçmenlerin çoğunluğunun dil yetersizliği nedeniyle yüksek beceri gerektirmeyen emek yoğun işleri tercih etmesiyle ve yerli öğrencilerin göçmenlerle rekabetten kaçınmak adına becerilerini geliştirebileceği mesleki ve teknik okullara kaydının artmasıyla açıklanabilir. Bu meslekler için eğitim alınan mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında, göçmenlerin gelişimiyle birlikte okullaşma oranı artış göstermiştir. Ayrıca, sonuçlar en çok göç alan 4 ilin diğer illerdeki okullaşmaya etkisinin incelenmesiyle doğrulanmıştır. Son olarak, göçmen sayısındaki artışın en yoğun yaşandığı illerde de aynı bulgulara ulaşılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Uluslararası Göç, Suriyeli Göçmenler, Eğitim, Mesleki ve Teknik Ortaöğretim

ABSTRACT

Berfu HIZIROĞLU, The Effect Of Syrian Migrants On Schooling In Vocational Technical Secondary Education, Baskent University, Social Sciences Institute, Economic Master's Program, 2023

With the Syrian Civil War that started in March 2011, 12 million Syrians left their homes and more than 5.5 million Syrians had to flee their country. According to the data published by the Ministry of Interior in 2022, the number of Syrians with Temporary Protection Status in Turkey is approximately 3 million 761 thousand people, which has made Turkey the country hosting the highest number of refugees in the world. One of the most important sectors affected by migration is the education sector. This thesis aims to estimate the impact of Syrian immigrants on the vocational and technical secondary school enrollment rate. The effect of immigrants on schooling was examined by using the statistics published by the Ministry of Interior and the Refugees Association on Syrian immigrants and the data of vocational and technical secondary schools published by the Ministry of National Education. The results show that the enrollment rate in vocational and technical secondary schools is 1,5% higher in 13 provinces with the highest concentration of Syrian immigrants compared to other provinces. This result can be explained by the fact that the majority of immigrants from Syria prefer routinery manual jobs due to their language deficiency and the increased enrollment of local students in vocational and technical schools where they can improve their skills in order to avoid competition with immigrants. The schooling rate increased with the arrival of immigrants in vocational and technical secondary schools where education was given for these professions. In addition, the results were confirmed by examining the effect of the 4 provinces receiving the highest number of immigrants on schooling in other provinces. Finally, the same findings were reached in the provinces where the increase in the number of immigrants was most intense.

Keywords: Syrian Immigrants, Education, Vocational and Technical Secondary Education

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
ÖZET.....	ii
ABSTRACT	iii
İÇİNDEKİLER.....	iv
TABLolar LİSTESİ.....	v
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	vi
1. GİRİŞ.....	1
2. LİTERATÜR TARAMASI.....	15
3. VERİ, YÖNTEM VE TAHMİN SONUÇLARI	19
3.1. Veri.....	19
3.2. Yöntem.....	22
3.3. Tahmin Sonuçları	25
SONUÇ.....	34
KAYNAKLAR.....	35

TABLÖLER LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 3.1.1. İl Bazında Suriyeli Göçmen Sayılarına İlişkin Veri Eksiklikleri (2016-2022)	19
Tablo 3.1.2. Toplam Değişkenlere Ait Korelasyon Değerleri	21
Tablo 3.1.3. Toplam (Erkek) Değişkenlerine Ait Korelasyon Değerleri.....	22
Tablo 3.1.4. Toplam (Kadın) Değişkenlerine Ait Korelasyon Değerleri.....	22
Tablo 3.2.1. 2022 Yılı İtibariyle Suriyeli Göçmenlerin En Çok Bulunduğu 13 İl	23
Tablo 3.2.2. En Yoğun Suriyeli Göçmen Alan İllerde Yüzdelik Suriyeli Göçmen Sayısı	24
Tablo 3.3.1. Göçün Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Okullaşmaya Etkisi	26
Tablo 3.3.2. Göçün, En Çok Göç Alan Dört İlde (İstanbul, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep) Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Okullaşmaya Etkisi	29
Tablo 3.3.3. Göçün En Çok Arttığı Dört İlde (Adana, Mersin, Konya, Bursa) Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Okullarında Göçün Okullaşmaya Etkisi	31
Tablo 3.3.4. Göçmen Artışlarının Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Okullaşmaya Etkisi	33

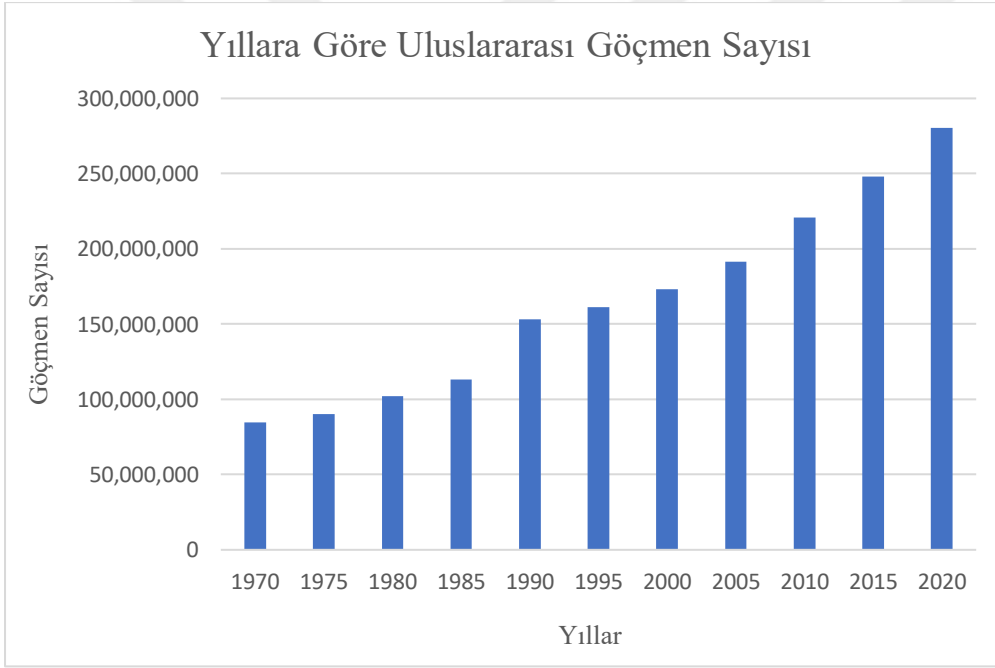
ŞEKİLLER LİSTESİ

	Sayfa
Şekil 1.1. Yıllara Göre Uluslararası Göçmen Sayıları.....	1
Şekil 1.2. 2022 Yılı İtibariyle En Çok Zorunlu Göç Alan 5 Ülke	2
Şekil 1.3. Uluslararası Göçmenlerin Demografik Özellikleri	4
Şekil 1.4. Türkiye’de Kayıtlı Suriyeli Göçmen Sayısı.....	5
Şekil 1.5. Ülke Bazında Suriyeli Göçmen Sayısı (2023)	6
Şekil 1.6. 2022 Yılı İtibariyle İl Bazında Suriyeli Göçmen Sayıları	6
Şekil 1.7. Türkiye’de Kayıtlı Suriyeli Göçmenlerin Demografik Özellikleri	9
Şekil 1.8. 2021 Yılı İtibariyle Suriyeli Öğrencilerin Yoğun Olduğu İller	11
Şekil 1.9. Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Öğrenci Sayıları	11
Şekil 1.10. Suriyeli Göçmenlerin Çalışma İzinleri	13
Şekil 1.11. Suriyeli Göçmenlerin İşgücüne Katılım Oranları	13
Şekil 1.12. Türkiye’de Suriyeli Göçmenlerin Çalıştığı Sektörler (2016)	14

1. GİRİŞ

Dünya genelinde göçmen hareketleri hızlı bir şekilde artmaktadır ve bu göçler temelde iki şekilde meydana gelmektedir. Zorunlu göçler; savaş, afet gibi nedenlerle meydana gelmektedir. Gönüllü göçler ise gerek eğitim olanakları gerek daha iyi yaşam standartları için yapılabilmektedir. ILO (2020) raporuna göre dünyadaki toplam göçmen sayısı 281 milyon olmakla birlikte, göçmenlerin dünya nüfusu içindeki oranları %3,6'dır (Şekil 1.1.). Birleşmiş Milletler 2022 Uluslararası Göç Raporu'na göre ise bu göçmenlerin 135 milyonu kadın, 146 milyonu erkektir.

Şekil 1.1. Yıllara Göre Uluslararası Göçmen Sayıları

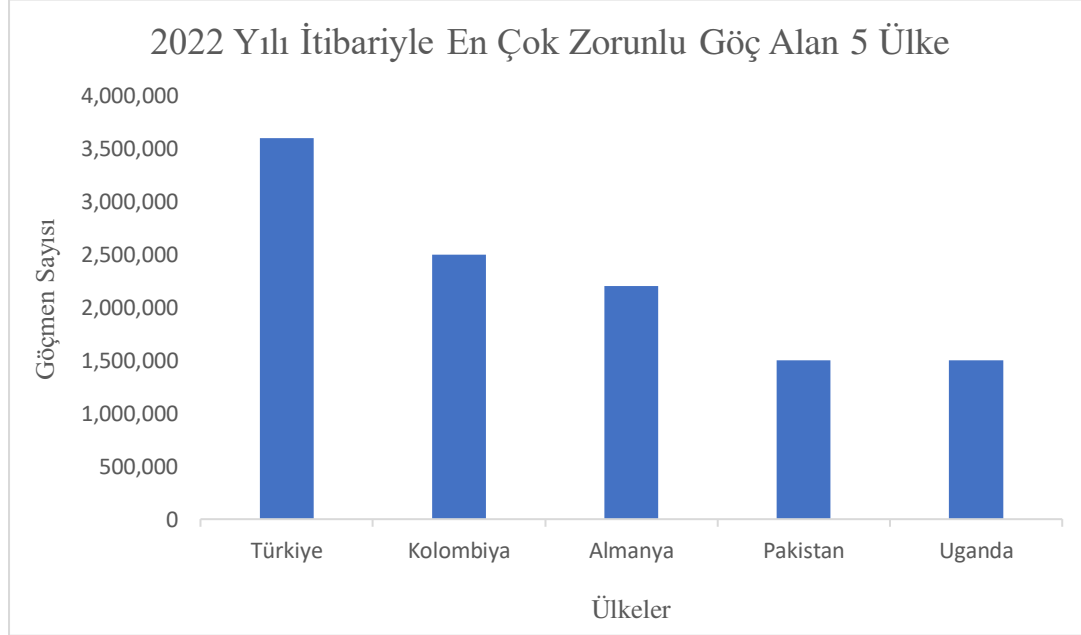

Kaynak: United Nations verileri ile yazarın kendi hesaplamaları.

Suriye iç savaşı sebebiyle Türkiye en çok zorunlu göç alan ülkelerden biri haline gelmiştir. Dünya Bankası tarafından 2022'de hazırlanan göçmen raporuna göre, zorunlu göç nedeniyle yerinden edilmiş kişilerin sayısı 2000 yılında 16 milyonken, 2022 yılında 100 milyona ulaşmıştır. Bu göçmenlerin %49'unu kadın göçmenler oluştururken, %51'ini erkekler oluşturmaktadır ve bu nüfusun yarısından fazlası 18 yaş altı bireylerdir. Şekil 1.3., 2022 yılı itibarıyla zorunlu göçmenlere en çok ev sahipliği yapan beş ülkeyi göstermektedir. Türkiye 3,7 milyon göçmenle zorunlu göçmenlere en çok ev sahipliği yapan ülke konumundayken, sırasıyla Kolombiya (2,5 milyon), Almanya (2,2 milyon), Pakistan (1,5 milyon) ve Uganda (1,5 milyon)

Türkiye’den sonra gelmektedir. Bunun yanı sıra United Nations (2022) verilerine göre insanları en çok zorunlu göç etmeye maruz bırakılan beş ülke; Suriye, Venezuela, Ukrayna, Afganistan ve Güney Sudan olarak sıralanmaktadır.

Şekil 1.2. 2022 Yılı İtibariyle En Çok Zorunlu Göç Alan 5 Ülke

Kaynak: United Nations High Commissioner for Refugees

Suriyeli göçmenlerin Türkiye’nin ekonomisine etkisi birçok çalışmaya konu olmuştur. Özellikle Suriyeli göçmenler vasıfsız işgücünü oluşturdukları için ve yerli vasıfsız işgücünün yerini daha az ücretle ve daha fazla çalışma saatleriyle doldurabildiklerinden, bu alanlarda çalışan yerli işçileri istihdam dışında bıraktıkları gözlemlenmiştir. Bu durum en çok kayıt dışı istihdamın olduğu sektörlerde görülmektedir ve bu nedenle kayıt dışı sektörde istihdam eden yerli işçiler daha olumsuz etkilenmektedir. Kayıt dışı istihdamda en çok yerli vasıfsız erkek işçiler bulunmaktadır. Bu nedenle Suriyeli göçmenlerden en çok etkilenen kesim daha az eğitilmiş erkek işçilerdir. Tümen, Yüncüler ve Torun (2017) makalesi, Suriyeli göçmenlerin yerlilerin istihdam olasılığını olumsuz etkilediklerini göstermiştir. Bununla birlikte kayıt dışı istihdamın arttığı ve özellikle dezavantajlı grupların (kadın işçiler, genç işçiler ve daha az eğitilmiş işçiler) en fazla etkilenen gruplar olduğu gözlemlenmiştir. Aksu, Erzan ve Kırdar (2018) çalışması ise Suriyeli göçmenlerin kayıt dışı sektörde çalışan yerli erkek işçilerin istihdamında ve ücretlerinde düşüşe neden olduğunu göstermişlerdir. Bu çalışmaya göre Türkiye’ye gelen her on Suriyeli göçmenin, kayıt dışı sektörlerde dört yerli erkek işçinin istihdamını azalttığı gözlemlenmiştir.

Tüm bunların sonucunda özellikle derslerde düşük performans gösteren yerli öğrenciler Suriyeli göçmenlerle istihdam rekabetinden kaçınmak adına eğitime önem vermeye başlamışlardır. Tümen (2021), PISA verilerini kullanarak Suriyeli göçmen akınından sonra yerli okuma çağındaki nüfusun matematik, fen ve okuma puanlarının arttığını analiz etmiştir ve özellikle derslerde kötü performans sergileyen yerli öğrencilerin göçmen krizinden sonra lise eğitimini ciddiye aldıkları vurgulamıştır. Bir başka deyişle, yerli okuma çağındaki nüfusun işgücü piyasasında vasıfsız göçmenlerle rekabetten kaçınmak için eğitime önem verdiği söylenebilir.

Zorunlu göçmenlerin daha çok kayıt dışı ve/veya vasıfsız işlerde istihdam edilmesi ve dolayısıyla göçmenlerin vasıfsız yerel işçileri istihdam dışına itmesi sebebiyle yerel iş çağındaki nüfusun mesleki ve teknik ortaöğretim okullaşma oranına etkisi olması beklenmektedir. Mesleki ve teknik ortaöğretim okulları özelinde bu konuyu incelemek önemlidir çünkü bu okullarda okuyan öğrenciler genellikle düşük sosyo-ekonomik statüye sahip oldukları için diğer yerli akranlarına kıyasla daha düşük performans sergileme eğilimindedirler. İş piyasasında Suriyeli göçmenlerle rekabet eden yerli nüfusun mesleki ve teknik ortaöğretim okullarına yönelmesi beklenebilir. Bu tez, Suriyeli göçmenlerin gelişile birlikte mesleki ve teknik ortaöğretim okullarının okullaşma oranlarının değişimine odaklanmaktadır. Göçmen akınıyla, yerli öğrencilerin basit emek yoğun mesleklerde beceri geliştirmek amacıyla, mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okullaşma oranını artırıp artırmadığı incelenmiştir. Türkiye, en çok zorunlu göçmene ev sahipliği yapan ülke olması itibarıyla, göçmenlerin mesleki ve teknik orta öğretimde okullaşmaya etkisini incelemek için uygun bir zemin oluşturmaktadır.

Bu bölümün devamında Türkiye özelinde Suriyeli göçmenlerin demografik özellikleri, işgücü ve eğitim göstergeleri incelenecektir. Böylece Suriyeli göçmenlerin artışı ile eğitim alanında yaşanan değişiklikler arasındaki ilişki için bir zemin oluşturulacaktır.

Dünya genelinde göçmenlerin demografik özellikleri incelendiğinde; 20-64 yaş grubunun dünyadaki göçmenlerin %74'ünü oluşturduğu görülmektedir (Şekil 1.2.) ve bu yaş aralığındaki nüfus çalışma çağındaki göçmenlerden oluşmaktadır. Bu göçmenlerin istihdama katılımına yönelik verilerin çoğunluğu düzenli göçmen statüsündeki kişileri yansıtmaktadır. Özellikle gelişmekte olan ülkelere zorunlu göç edenlerin, göç ettikleri ülkelerde kayıt dışı istihdama katıldıkları gözlemlendiği için veri sıkıntısı yaşanmaktadır. Mevcut veriler doğrultusunda, dünya genelindeki 281 milyon göçmenin 169 milyonu göç edilen ülkelere istihdam etmektedir. Kadınlar 70 milyonla göçmen işçilerin %41,5'ini oluştururken, erkekler ise 99

milyonla göçmen işçilerin %58,5'ini oluşturmaktadır. Sektörel açıdan göçmen işçilerin dağılımına bakıldığında, en büyük pay %66,2 ile hizmet sektöründedir. Bu payı %26,7 ile sanayi ve %7,1 ile tarım sektörlerinin oluşturduğu görülmektedir (ILO,2020).

Şekil 1.3. Uluslararası Göçmenlerin Demografik Özellikleri

Yaş Aralıkları	Uluslararası Erkek Göçmen Oranı	Uluslararası Kadın Göçmen Oranı
0-4	%2,8	%2,8
5-9	%3,3	%3,3
10-14	%3,4	%3,5
15-19	%4,3	%4,4
20-24	%7,1	%6,9
25-29	%10,1	%9,6
30-34	%11,2	%10,4
35-39	%11,0	%10,1
40-44	%10,0	%9,2
45-49	%8,8	%8,2
50-54	%7,5	%7,2
55-59	%5,5	%5,6
60-64	%4,8	%5,3
65-69	%3,6	%4,3
70-74	%2,7	%3,4

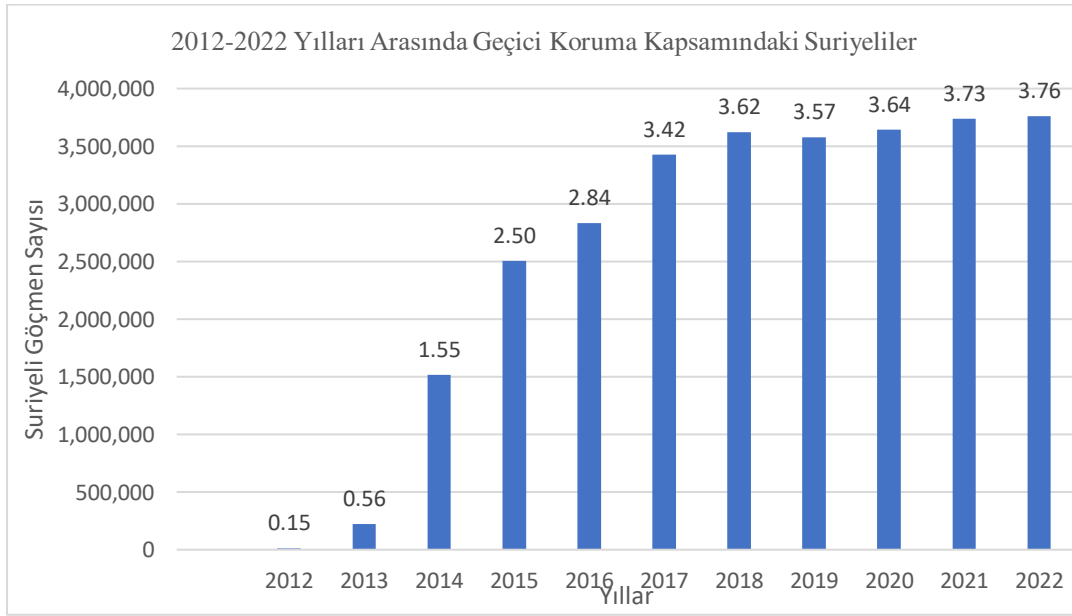
Kaynak: Veriler United Nations'ın 2021'de yayınladığı 'Dünya Göç Raporu'ndan alınmıştır.

Ayrıca, gönüllü olarak göç eden göçmenlerin üçte ikisi yüksek gelirli ülkelerde yaşarken, zorunlu göç eden göçmenlerin ise %74'ü gelişmekte olan ülkelerde bulunmaktadır. Bunun nedeni, zorunlu göç eden göçmenler genellikle coğrafi yakınlık ve etnik bağlarla hareket ederken, gönüllü göç edenler daha yüksek gelir, iş imkanları, eğitim ve sağlık konusunda kalkınma seviyeleri yüksek ülkeleri tercih etmeleridir (IOM, 2018).

Türkiye 2023 yılı itibariyle, 3 milyon 761 bin zorunlu göçmenle (Şekil 1.4.), Suriyeli göçmenlere en çok ev sahipliği yapan ülke olmuştur. Birleşmiş Milletler verilerine göre Türkiye başta olmak üzere, sırasıyla Lübnan ve Ürdün'de en çok Suriyeli göçmen alan ülkeler arasında yer almaktadır (Şekil 1.5). Türkiye, Nisan 2011'den itibaren 'açık kapı politikası' uygulayarak

Suriyeli sığınmacılar için sınırları açmıştır ve bu göçmenlere geçici koruma sağlamaktadır. Suriyeli göçmenler için 2012 yılından itibaren 10 şehirde 26 geçici barınma merkezi kuran Türkiye, bu merkezlerde göçmenlere gıda, sağlık ve eğitim imkanları sağlamaktadır. Fakat, 2014 yılında Suriye İç Savaşı'nın şiddetlenmesi ve geçici barınma merkezlerinin yetersiz kalması nedeniyle Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğu geçici barınma merkezlerinden ayrılarak başta İstanbul olmak üzere ülkenin birçok kentine göç etmişlerdir (Şekil 1.6.). 2023 yılı itibariyle 3 milyon 761 bin Suriyeli göçmenin yalnızca 47.467'si geçici barınma merkezlerinde ikamet etmektedir.

Şekil 1.2. Türkiye’de Kayıtlı Suriyeli Göçmen Sayısı

Not: 2012-2022 yılları arası Türkiye’deki kayıtlı Suriyeli göçmenlerin sayısı. Veri kaynakları İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı ve Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliğidir.

Şekil 1.3. Ülke Bazında Suriyeli Göçmen Sayısı (2023)

Kaynak: Veri Statistic Research Department'ın 2023 yılında yayınladığı raporlardan alınmıştır.

Şekil 1.4. 2022 Yılı İtibariyle İl Bazında Suriyeli Göçmen Sayıları

İl	Suriyeli Göçmen Sayısı
Adana	256.348
Adıyaman	23.203
Afyonkarahisar	12.717
Ağrı	1.347
Aksaray	4.196
Amasya	1.392
Ankara	100.651
Antalya	4.070
Ardahan	134
Artvin	76
Aydın	8.578
Balıkesir	5.174
Bartın	526
Batman	16.169

Bayburt	102
Bilecik	658
Bingöl	1.157
Bitlis	1.188
Bolu	4.614
Burdur	9.080
Bursa	184.249
Çanakkale	5.306
Çankırı	833
Çorum	3.461
Denizli	14.028
Diyarbakır	24.527
Düzce	1.752
Edirne	1.117
Elazığ	13.316
Erzincan	277
Erzurum	1.208
Eskişehir	6.444
Gaziantep	462.680
Giresun	439
Gümüşhane	250
Hakkari	5.099
Hatay	432.680
Iğdır	81
Isparta	8.242
İstanbul	540.618
İzmir	149.804
Kahramanmaraş	96.152
Karabük	1.784
Karaman	830
Kars	198
Kastamonu	2.848
Kayseri	83.363

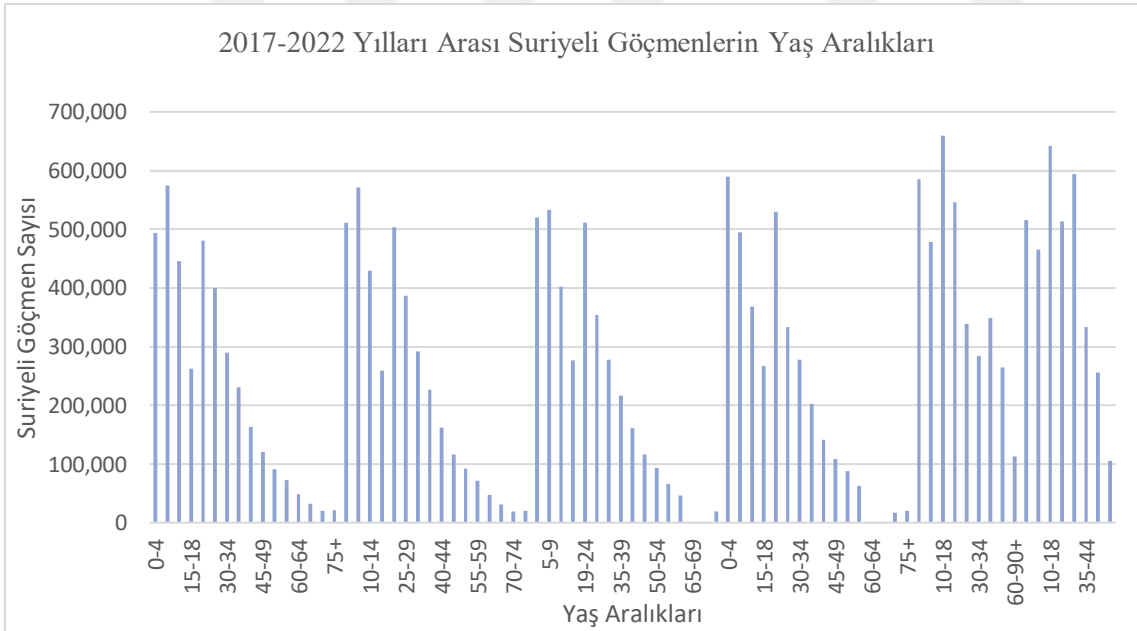

Kırıkkale	1.999
Kırklareli	1.062
Kırşehir	2.060
Kilis	107.213
Kocaeli	56.717
Konya	123.376
Kütahya	2.072
Malatya	31.921
Manisa	14.234
Mardin	91.888
Mersin	242.439
Muğla	11.963
Muş	1737
Nevşehir	13.655
Niğde	7.130
Ordu	1.063
Osmaniye	43.115
Rize	1.321
Sakarya	15.866
Samsun	10.520
Siirt	4.876
Sinop	393
Sivas	3.635
Şanlıurfa	429.421
Şırnak	14.942
Tekirdağ	12.660
Tokat	1.252
Trabzon	3.723
Tunceli	75
Uşak	3.317
Van	2.251
Yalova	3.968
Yozgat	5.635

Kaynak: T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı.

Suriyeli göçmenlerin demografik özelliklerine bakıldığında, en çok 5-24 yaş aralığında oldukları görülmektedir (Şekil 1.7.). Bu veriler okuma ve çalışma çağındaki nüfusun fazlalığını göstermektedir. Erdoğan (2020) çalışması Suriyeli göçmenlerin eğitim durumunun Türkiye eğitim ortalamasının çok altında olduğunu göstermektedir. Kalkınma Bakanlığı tarafından 2016'da hazırlanan rapor da bunu destekler niteliktedir. Bu rapora göre, Suriyelilerin %33'ünün okuryazar olmadığı, %13'ünün ise okuryazar olduğu halde herhangi bir okul diplomasının olmadığı analiz edilmiştir. Bu nedenle, Milli Eğitim Bakanlığı öncülüğünde geçici koruma altında bulunan Suriyeli göçmenlere yönelik Türkçe öğretimi kursları, Türkçe okuma yazma kursları, mesleki kurslar gibi birçok faaliyetler oluşturulmuştur. 2014-2021 yılları arasında 1.047.602 Suriyeli göçmen kursiyerler halk eğitim merkezlerinde kurslara katılım sağlamış olup, kursiyerlerin %58,63'ü kadınlardan, %41,37'si de erkek kursiyerlerden oluşmaktadır (MEB, 2021).

Şekil 1.5. Türkiye’de Kayıtlı Suriyeli Göçmenlerin Demografik Özellikleri

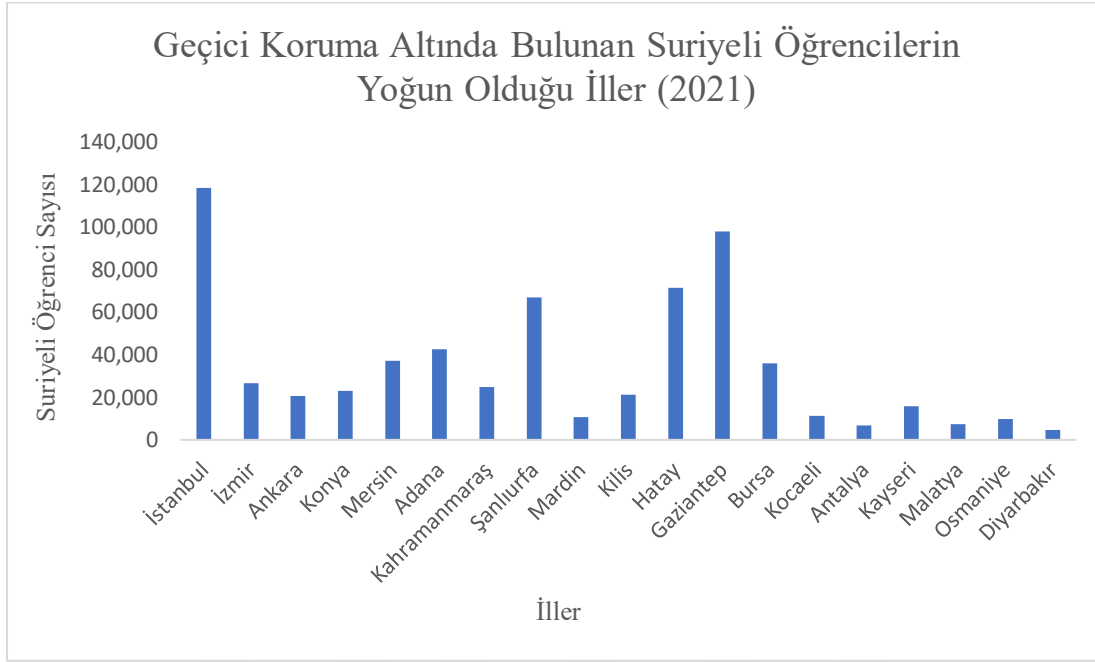

Not: Grafikte 2017-2022 yılları arası Türkiye’de kayıtlı Suriyeli göçmenlerin yaş aralıkları gösterilmiştir. Veriler İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı’nın yayınladığı yaş aralığı tablosundan alınmıştır.

Okuma çağındaki Suriyeli göçmen nüfusuna bakıldığında, 2011 yılında göç etmeye başlayan Suriyeli ebeveynlerin birçoğu önceleri asimilasyon kaygılarıyla ve iç savaşın hemen biteceği ümidiyle çocuklarının eğitim almasını istemediklerini söylemişlerdir. Fakat 2014 yılının

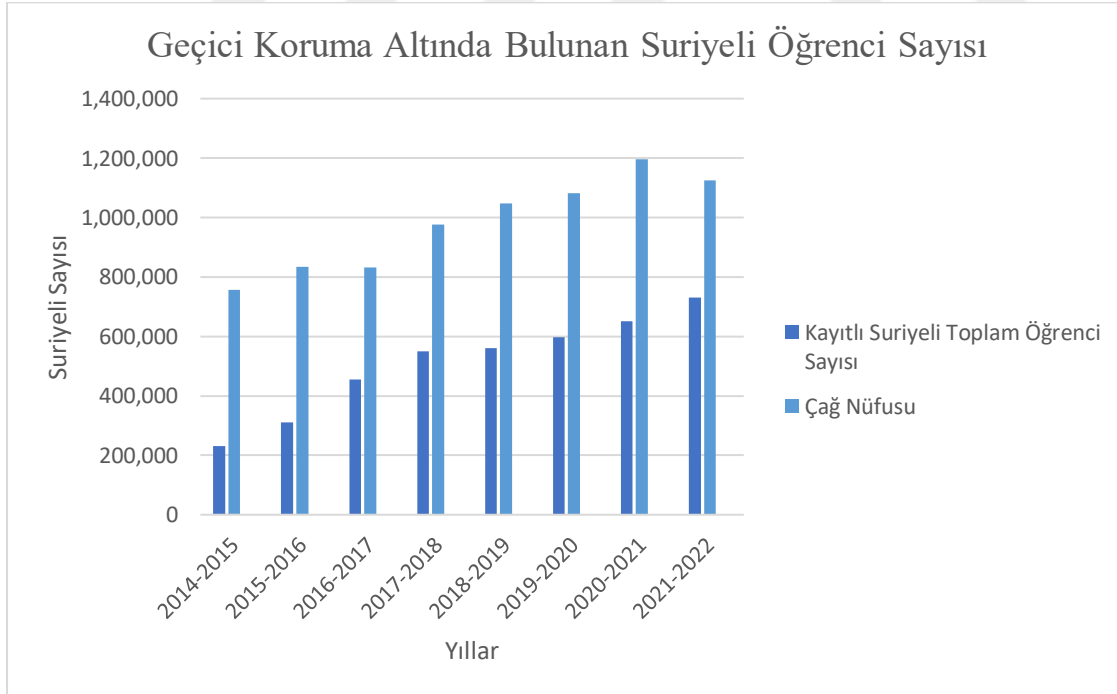
ortalarında iç savaşın şiddetinin artmasıyla birlikte karışıklığın erken bir çözüme ulaşamayacağını düşünüp ebeveynlerin yarısından fazlası çocuklarını okula göndermeye karar vermişlerdir. Bu nedenle, Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğüne ‘Göç ve Acil Durum Eğitim Daire Başkanlığı’ oluşturmuş olup, iç savaş sebebiyle fiziksel ve psikolojik travma yaşamış Suriyeli çocuklar için psikolojik danışma servisleri devreye girmiş ayrıca eğitimine ara vermiş veya hiç başlamamış çocukların okullara kayıt yapılması teşvik edilmiştir. Bu kapsamda Milli Eğitim Bakanlığı Suriyeli çocuklara yönelik ‘Erken Çocukluk Projesi’, ‘Sosyal Uyum ve Yaşam Eğitimi Programı’ ve ‘Suriyeli Eğitim Destek Personeli Programı’ adları altında projeler yürüterek göçmen çocukların erken çocukluk eğitimine erişimlerinin artmasını ve Türkiye’deki sosyal, kültürel ve ekonomik hayata uyumunun kolaylaşmasını hedeflemiştir. Fakat, Göç İdaresi Başkanlığının 2021-2022 verilerine göre 5-17 yaş arası Suriyeli okul çağı çocuk sayısı 1 milyon 124 bin olmasına rağmen bu çocukların %35’i eğitimin dışında kalmaktadır (Şekil 1.8.). Suriyeli göçmenler ilkokulda %75,13 oranında, ortaokulda %80 oranında, lisede ise %42 oranında okullaşmışlardır (Şekil 1.9.). Bunun nedeni olarak ekonomik yetersizlikler sebebiyle çalışarak aile bütçesine katkıda bulunmayı tercih etmeleri, dil yetersizliği, uzun süre okul dışında kalmaları ve ailelerinin geleneksel yapılarının etkili olduğu yapılan anketler sonucunda gözlemlenmiştir. Özellikle yoğun göçmen bulunduran okullarda öğretmenler dil kısıtlaması nedeniyle öğretim hızını yavaşlatmaktadır ve bu durum yerli öğrencilerin performanslarını negatif yönde etkilemektedir.

Şekil 1.6. 2021 Yılı İtibariyle Suriyeli Öğrencilerin Yoğun Olduğu İller

Veri, T.C. Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı'ndan alınmıştır.

Şekil 1.7. Geçici Koruma Altında Bulunan Suriyeli Öğrenci Sayıları

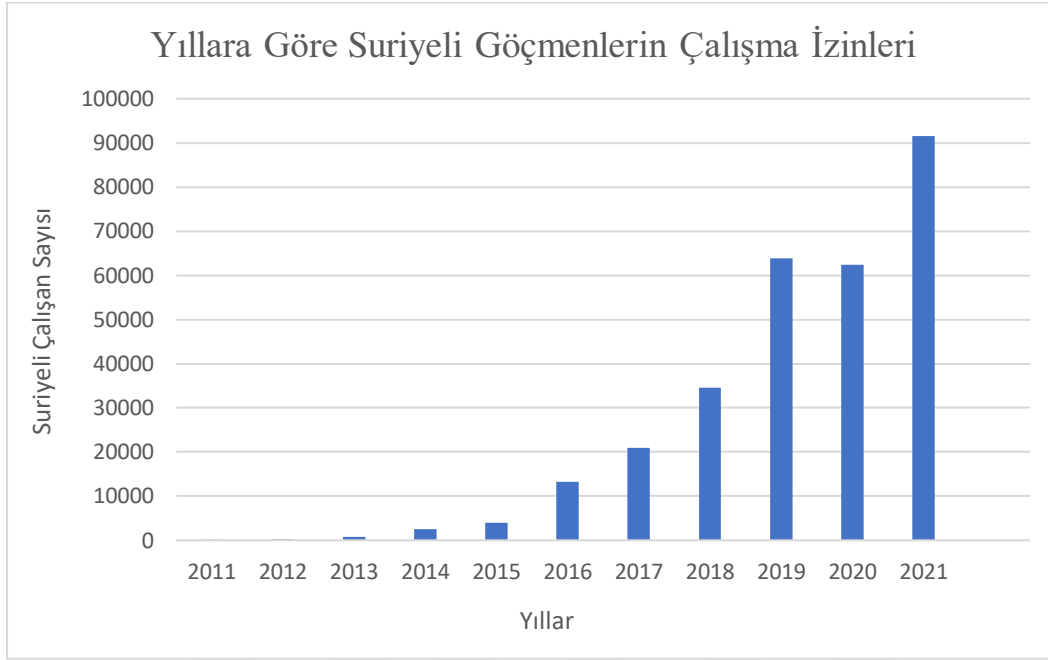
Not: 2014-2022 yılları arası geçici koruma kapsamı altında bulunan Suriyeli öğrencilerin sayısı. Veriler Milli Eğitim Bakanlığı Hatay Boyu Öğrenme Müdürlüğü Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı'ndan alınmıştır.

Literatürde göçün eğitime olan etkisi için sonuçlar farklılık göstermektedir. Örneğin, Betts (1998) öğrenci-öğretmen oranını baz alarak Amerika doğumlu azınlıkların göçten negatif etkilendiğini vurgulamıştır. Göçmen oranındaki %10'luk bir artışın, Siyahilerin mezuniyet olasılıklarını %4,4, Hispaniklerin mezuniyet olasılıklarını ise %8,8 düşürdüğünü analiz etmiştir. Fakat, Hunt (2012), 1940-2010 nüfus sayımı verilerine dayanan bir eyalet paneli kullanarak göçün eğitim üzerine etkisini incelediğinde ABD' deki göçmen payında oluşan bir puanlık artışın, 11-17 yaş aralığındaki yerlilerin okulda on iki yılı tamamlama olasılığını artırdığını ve okullaşma oranını da %3 puan olumlu etkilediğini göstermiştir.

Ancak bu tez, göçün eğitime doğrudan etkisine değil istihdam üzerinden dolaylı etkisine yoğunlaşmaktadır. Bir başka deyişle, göçmenlerin gelişyle istihdamda yaşanan değişikliklerin eğitime sektörüne yansımaları irdelemektedir.

Zorunlu göç nedeniyle Türkiye'ye gelen Suriyeli göçmenlerin büyük çoğunluğu çalışma çağında bulunan vasıfsız göçmenlerdir. T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın 31 Mart 2021 tarihinde yayınladığı rapora göre 2021 yılında toplam 3.5 milyon Suriyeli göçmenin yalnızca 91 bini çalışma izni alabilmiştir (Şekil 1.10.). ILO'nun 2017 yılında TÜİK verileri baz alınarak yayınladığı makalede ise 930.000 Suriyeli göçmenin Türkiye'de işgücüne katıldığı açıklanmıştır (Şekil 1.11.). Böylece Türkiye'de, Suriyeli göçmenlerin %97'sinden fazlasının kayıt dışı çalıştığı tahmin edilmektedir. Yine ILO'nun 2020 yılında yayınladığı göçmen raporlarına göre Suriyeli göçmenlerin Türkiye'deki tüm çalışanlar içindeki oranı %2,9'dur. Suriyeli göçmenlerin birçoğu özellikle tekstil sektöründe istihdam edilirken, daha sonra sırasıyla inşaat, imalat ve tarım sektörleri en çok istihdam edildikleri diğer sektörlerdir (UNHCR,2016) (Şekil 1.12.). Brell, Dustmann ve Preston (2020) makalesine göre diğer Avrupa ülkelerine kıyasla Türkiye'deki Suriyeli göçmenlerin istihdam oranları kayıt dışı istihdamda daha kolay iş bulabildikleri için daha yüksektir. Ayrıca Dayıoğlu, Koç ve Kırdar (2017) Suriyeli çocuk göçmenlerin istihdamının da yüksek olduğunu vurgulamıştır. Verilere göre 15-17 yaş arasındaki Suriyeli erkek çocuklarının %48'i işte çalışmaktadır. Türkiye İstatistik Kurumu'nun 2017 verilerine göre Suriyeli çocuk işçi sayısı 127.140 olmakla birlikte bu çocuk işçilerin 109.328'i erkektir.

Şekil 1.8. Suriyeli Göçmenlerin Çalışma İzinleri

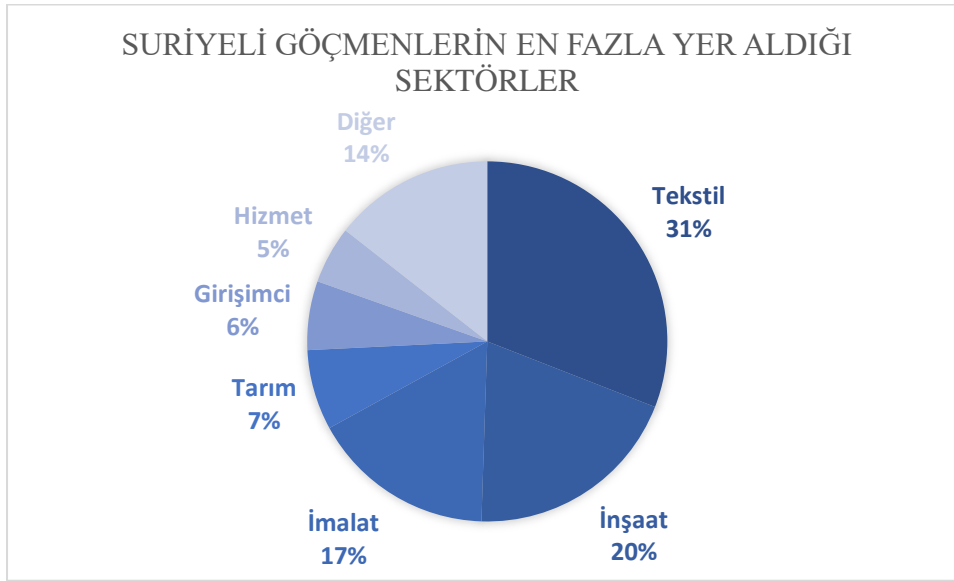
Kaynak: Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı

Şekil 1.9. Suriyeli Göçmenlerin İşgücüne Katılım Oranları

Kaynak: Türkiye İstatistik Kurumu

Şekil 1.10. Türkiye’de Suriyeli Göçmenlerin En Fazla Yer Aldığı Sektörler (2016)

Not: Veriler United Nations High Commissioner for Refugees’den alınmıştır.

Bu bulguları özetlemek gerekirse, Türkiye’de Suriye iç savaşıyla birlikte zorunlu göçmenlerin sayısı hızla artmıştır. Suriyeli göçmenlerin daha çok okuma ve çalışma çağındaki nüfustan oluşmasının sonucu olarak hem eğitim alanında hem de istihdam alanında önemli değişiklikler yaşanmaktadır. Okuma çağındaki Suriyeli göçmenlerin akademik başarılarının düşük olması, dil yetersizlikleri ve maddi açıdan ailelerine destek olma kaygısı okullaşma oranlarını düşük kılmaktadır. Okuma çağında olup çalışmak zorunda olan Suriyeli göçmenler ile çalışma çağındakilerin daha çok kayıt dışı basit emek yoğun işlerde çalışması ise yerli işçilerin iş bulma olasılıklarını düşürmektedir. Bu nedenle, iş piyasasında Suriyeli göçmenlerle rekabet etmek durumunda kalan yerli nüfusta okullaşma oranlarının artması beklenmektedir. Bu artışın özellikle mesleki ve teknik orta öğretimde daha belirgin olması ihtimal dahilindedir çünkü Suriyeli göçmenlerle işgücü piyasasında rekabet içerisinde olan yerli halk daha çok düşük akademik performansa sahip kesimden oluşmaktadır. Ayrıca göçmenlerin çoğunluğunun erkeklerden oluşması ve işgücüne daha çok erkek nüfusun dahil olması sebebiyle bu etkinin kadın ve erkekler arasında da ayrışması beklenmektedir. Bu tezin ana hatları aşağıdaki gibidir. Bölüm 2’de literatür taraması yapılmış, Bölüm 3’de kullanılan veri seti ve yöntem detaylandırılmış ve analiz sonuçları yorumlanmıştır.

2. LİTERATÜR TARAMASI

Göçmenlerin, yerli öğrencilerin eğitimi üzerindeki etkileri öğrenci başına düşen öğretmen sayısına, şube ve okul sayısına veya okulun kullandığı eğitim modelinin türüne göre değişiklik gösterebilir. Bu tez, göçmenlerin, yerli öğrencilerin okullaşma oranı açısından mesleki ve teknik ortaöğretim okulları üzerine etkisini incelemektedir.

Göçmenlerin yerli öğrencilerin performansına etkisini inceleyen literatürde çalışmalar iki temel eğitim başarısına göçün etkisini irdelemişlerdir. Bazı çalışmalar göçmenlerin okul başarısına etkisi incelenirken, bir diğer literatür de göçün okullaşmaya etkisini analiz etmektedir.

İlk grupta yer alan çalışmalardan olan Betts (1998), göçün Amerika doğumlu azınlıkların mezuniyetini etkileyip etkilemediğini incelemiştir. Bir ülkede çok sayıda göçmenin bulunması, marjinal faydalarına ve marjinal maliyetlerine bağlı olarak yerli öğrencileri okulda daha uzun veya daha kısa süre kalmaya teşvik edebilir. Bununla birlikte, göçmenlerin özellikle azınlık öğrenciler üzerine etkileri daha fazladır çünkü sosyo-ekonomik olarak daha zayıf bir geçmişe sahip olan bu grup azınlık olmayan yerlilere kıyasla daha düşük performans sergileme eğiliminde olduklarından göçmenlerle aynı okula gitme ihtimalleri de daha yüksektir. Analiz, her eyaletteki ortalama öğrenci-öğretmen oranına bakılarak hesaplanmıştır. Sonuçlara göre, göçmen oranındaki %10'luk bir artış, Siyahiler için mezuniyet olasılığında %4,4 düşüş yaratırken, Hispanikler için %8,8 düşüş yaratmıştır.

Neymotin (2009), Kaliforniya ve Teksas'taki lise öğrencilerinin SAT puanları ve üniversite başvuruları üzerindeki etkisini analiz etmiştir. Analizin altında yatan fikir, eğitim sistemindeki göçmenlerin okul kalitesini etkilemiş olabileceğidir. Yüksek göçmen yoğunluklu okul ve düşük göçmen yoğunluklu okul arasında başarı anlamında farklılık olduğu gözlemlenmiştir. Çok sayıda göçmen bulunan okulların SAT puanları, az sayıda göçmen bulunan okulların SAT puanlarından daha düşüktür. Bu durumun potansiyel nedenleri göçmenlerin dil yetersizliği ve çok sayıda göçmen bulunan okullarda genellikle daha düşük performanslı yerli öğrencilerin de bulunması olabilir.

Jensen ve Rasmussen (2011), PISA veri setini kullanarak, Danimarka'daki göçmenlerin yerli öğrencilerin okuldaki konsantrasyon, okuma ve matematik becerilerini etkileyip etkilemediğini araştırmıştır. Ampirik yaklaşım, Todd tarafından tanımlanan çocuk başarısı için üretim fonksiyonu modeline dayanmaktadır ve bağımlı değişkenler öğrencilerin PISA okuma ve matematik puanlarıdır. Sonuçlar genel olarak göçmenlerin fazla olduğu okullardaki

öğrencilerin okuma ve matematik test puanlarının daha düşük olduğunu kanıtlamıştır. Bu sonuçlar, özellikle matematik için daha belirgin bir düşüklüktedir. Bu konuda O'Donoghue (2009), okul dili ev dilinden farklı olduğunda öğrencilerin matematikte başarısız olduklarına dair kanıtlar bulmuştur.

Özellikle yerel bölge okullarındaki göçmen çocukların yüksek paylarına bir cevap olarak yerli ebeveynlerin çocuklarını daha düşük göçmen payına sahip olan özel okullara kaydetmesiyle birlikte okullar arasında dengesizlik oluşmuştur. Bu dengesizlik okullardaki yerli çocuklar ve göçmen çocuklar için bir sorun olabilmektedir çünkü göçmen öğrencilerin dil yetersizliği, sosyo-ekonomik farklılıklar gibi durumlardan okul performansı genellikle yerli öğrencilerin okul performansına kıyasla daha düşüktür. Sonuçlar her ülke için farklılık göstermektedir. Örneğin; Avusturalya ve Kanada'da göçmen öğrenciler eğitim başarısını artırırken, Hollanda, İsveç ve ABD'de göçmenlerin eğitim başarısına etkisi önemsizdir. Ancak İsviçre, Almanya, Fransa ve Yeni Zelanda da göçmenlerin eğitim üzerine olumsuz bir etki yarattığı gözlemlenmiştir.

Frattini ve Meschi (2019), İtalya'daki göçmen öğrencilerin, yerli öğrencilerin başarısını ne yönde etkilediğine dair kanıtlar sunmaktadır. Analiz, İtalya'nın en büyük bölgesindeki mesleki eğitim öğrencilerinden oluşan iki kohortun boylamsal idari verilerine dayanmaktadır. Mesleki eğitim kurumlarında genel olarak daha düşük yetenekli yerli öğrenciler bulunmaktadır. Ayrıca göçmenlerde, bu eğitim kurumlarında orantısız olarak daha yüksek şekilde yer almaktadır. PISA verileri baz alınarak yapılan analiz sonucu, mesleki okullarda okuyan öğrencilerin performansının, akademik veya teknik okullarda okuyan öğrencilerin performanslarından daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Göçmenlerin yoğunlukta bulunduğu bu mesleki okullarda öğretmenler, göçmenlerin dil yetersizliği nedeniyle öğrencilerin anlamalarını sağlamak adına öğretim hızını yavaşlatabilir ve bu durum başarıyı negatif anlamda etkileyebilir (Hunt, 2016).

İkinci grup çalışmalar arasında yer alan Gould, Paserman ve Lavy (2004), 1990'larda İsrail'e yönelik kitlesel göç dalgasını baz alarak yerlilerin uzun vadeli eğitim sonuçlarını incelemiştir. Verilere göre, göçmenlerin, daha düşük maliyetli konutların olduğu bölgelerde yaşamaya başlaması nedeniyle yerli dezavantajlı İsraillilerin göçmen yoğunluğu yüksek ve düşük performanslı okullara gitme olasılığı artmıştır. Daha fazla göçmen yoğunluğuna sahip okullardaki yerli öğrencilerin başarılarının daha düşük olduğu gözlemlenmiştir. Bu sebeple dezavantajlı yerli çocukların, göçmen yoğunluğundan daha fazla etkilenmiş olduğu görülmektedir. Ayrıca araştırmalar okuldaki göçmen sayısı arttıkça yerli çocukların aile eğitiminin düştüğünü, ortalama matematik ve sözel puanlarının da düşerek okulun başarı

endeksinin de bu durumdan olumsuz etkilendiğini göstermiştir. Daha detaylı anlatmak gerekirse, bu çalışmanın sonuçlarına göre, göçmen oranındaki %10'luk bir artış, ortalama okula katılım oranını %1,45 düşürmektedir. Yine göçmen oranındaki %10'luk bir artış, okulu bırakma oranında %2'lik bir artışa neden olurken, okullaşmayı %2,3 oranında düşürmüştür. Ayrıca, kadın öğrenciler, göçmenlerin varlığından dolayı okulu bırakma oranları açısından olumsuz etkilenirken, erkek öğrenciler için anlamlı bir etki tespit edilmemiştir. Göçmenlerin, düşük performanslı yerli öğrenciler üzerindeki etkisinin daha büyük olduğu ve göçmen payındaki bir artışın, yerli düşük performanslı öğrencilerin test puanlarında düşüşe yol açtığı bulunmuştur.

Fairlie (2014), yerli Amerikalı ailelerin göçmen akınlarına çocuklarını devlet okullarından alıp özel okullara kaydederek bir tepki verip vermediğini test etmiştir. Devlet liselerine giden her dört öğrenciden birinin yerli öğrenci olduğu tahmin edilmektedir. Analiz sonucuna göre, ilkokul öğrencilerinin yer değiştirmesi ile göç arasında anlamlı bir ilişki yokken, ortaokul öğrencilerinin özel okula geçişlerinin göç ile arasında önemli bir bağlantı ortaya çıkmaktadır. Göçmenler, devlet okullarına sunulan mali kaynaklarda bir azalmaya yol açtığı için yerli ebeveynler çocuklarını devlet okullarından alıp, özel okullara göndermektedir. Genellikle kadın öğrencilerin özel okula erkek öğrencilerden daha fazla geçiş yaptığı da tespit edilmiş olup, yoksulluğun yüksek olduğu bölgelerde özel okullara yönelik talep ve dolayısıyla arz edilen özel okul sayısının düşük olduğu bulunmuştur.

Jackson (2015), göçmenlerin ABD yerlilerinin üniversiteye kaydolması üzerindeki etkisini incelemiştir. Hoxby (1998)'e göre göçmen öğrencilerin girişleri, dezavantajlı yerlileri üniversite kaydından uzaklaştırmaktadır. Fakat Jackson (2015), göçmen girişlerinin yerlilerin üniversite kayıt oranları üzerinde bir etkisi olmadığını göstermiştir. Göçmen sayısında yaşanan %1'lik artışın, o eyaletin üniversiteye kayıt oranlarını %0,07 düşürdüğünü ve bu etkinin istatistiksel olarak anlamlı olmadığını göstermiştir.

Assaad, Ginn ve Saleh (2018), Suriye İç Savaşı sırasında Ürdün'e göç eden Suriyeli mültecilerin eğitim üzerindeki etkisini incelemektedir. Zorunlu göçmenlerin yarısından fazlası 18 yaşının altında olduğu için eğitim, Ürdün'de göçün en fazla etki yarattığı sektörlerden biridir. 2018 yılı itibarıyla Ürdün'de temel devlet okullarındaki öğrencilerin %12'sini ve ortaokuldaki öğrencilerin %6'sını Suriyeli öğrenciler oluşturmaktadır ve bu Suriyeli öğrencilerin %89'u devlet okullarına kayıtlıdır. Yapılan analizler sonucunda, Suriyeli öğrenci sayısı artmasına rağmen, Ürdün'deki okullaşma ve öğretmen-öğrenci oranı sabit kalmıştır. Göçün eğitim başarısı üzerinde herhangi bir etkisi olduğuna dair kanıt bulunamamıştır.

Türkiye’de göçün eğitime etkisini inceleyen iki önemli çalışma bulunmaktadır. Tümen (2019), Türkiye’deki yerli ebeveynlerin, Suriyeli göçmenlere yanıt olarak çocuklarını devlet okulundan alıp, özel okullara kaydettirdiğini saptamıştır. Türkiye’deki Suriyeli göçmen çocuk sayısı 2017-2018 yılı itibarıyla yaklaşık 970.000’dir. Bu göçmen çocukların okula kayıt oranları %63’tür. Bu nedenle yerli ebeveynler çocuklarını devlet okullarından özel okullara kaydetmektedir. Özellikle Suriyeli göçmenlerin yoğun olarak bulunduğu illerde bu durumun daha fazla olduğu gözlemlenmiştir. Öğrenci başına düşen öğretmen, sınıf, derslik ve okul sayıları göçmenler geldikten sonra düşüş yaşadıkten sonra ebeveynler devlet okullarından özel okullara ‘yerli uçuş’ başlatmışlardır.

Tümen (2021) çalışması ise Suriyeli göçmenlerin akınından sonra yerli öğrencilerin matematik, fen ve okuma puanlarının arttığını söylemektedir. Suriye’den gelen göçmenlerin büyük bir kısmının düşük vasıflı olduğunu analiz ederek, bu durumun yerli öğrenciler arasındaki eğitim başarısının artırabileceğini göstermiştir. Özellikle derslerde kötü performans gösteren yerli öğrencilerin lise eğitimi almaya yönelmesi ve bu öğrencilerin çoğunun erkek olması dikkat çekmiştir. Bunun sebebinin ülkeye nispeten daha az vasıflı göçmenlerin gelişile, vasıfsız emeğin ücretinin düşmesi ve vasıflı işgücü ücretinin artmasıyla eğitime geri dönüşün faydasının artması olduğu düşünülmektedir.

Bu tez göçün okullaşmaya etkisini inceleyen literatüre, en çok zorunlu göçmene ev sahipliği yapan Türkiye’de, Suriyeli göçmenlerin mesleki ve teknik ortaöğretimde okullaşma oranına etkisini inceleyerek katkı yapmaktadır. Daha önce de belirtildiği gibi, Türkiye’ye gelen Suriyeli göçmenlerin daha çok kayıt dışı ve/veya vasıfsız işlerde istihdam edilmesi, daha önce bu işlerde çalışan genç yerli nüfusu eğitime devam etmeye teşvik edebilir. Mesleki eğitim kurumları bu etkileri incelemek için ideal ortamı sağlar çünkü genel olarak daha düşük performans gösteren yerli öğrenciler bu kurumlara kaydolmaktadır.

3. VERİ, YÖNTEM VE TAHMİN SONUÇLARI

3.1. Veri

Bu çalışmada ele alınan mesleki ve teknik ortaöğretim okulları okullaşma oranı verileri; ‘Milli Eğitim Bakanlığı Milli Eğitim İstatistikleri Kadın, Erkek, Toplam Okullaşma Oranı’ istatistiklerinden alınmıştır. Bu veriler 2016-2022 dönemine ait yıllık ve il bazındadır. Bu şekilde en çok göç alan illerin mesleki ve teknik ortaöğretim okullarının okullaşma oranlarının diğer illere göre farklılık gösterip göstermediği test edilmiştir.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı ve Mülteciler Derneği’nin sunduğu ‘İl Bazında Suriyeli Göçmen Sayıları’ kullanılarak il bazında göçmen sayılarındaki artışlar elde edilmiştir. Fakat, 2016 ve 2022 yılları hariç diğer yıllarda bazı iller için il bazında göçmen sayılarına ilişkin veri eksiklikleri bulunmaktadır. Bu eksiklikler Tablo 3.1.1.’de ayrıntılı bir şekilde sunulmuştur. Bu veriler doğrultusunda Suriyeli göçmenlerin en çok hangi illerde yoğunlaştığı ve bu illerdeki mesleki ve teknik ortaöğretim okullarının okullaşma oranının ne şekilde etkilendiği analiz edilmiştir.

Tablo 3.1.1. İl Bazında Suriyeli Göçmen Sayılarına İlişkin Veri Eksiklikleri (2016-2022)

Yalnızca 2016 ve 2022 Yılları İçin İl Bazında Göçmen Sayıları Bulunan İller	2016-2019-2020-2021 ve 2022 Yılları İçin İl Bazında Göçmen Sayıları Bulunan İller	2016-2022 Yılları Arasında İl Bazında Göçmen Sayıları Bulunan İller
Ağrı	Adıyaman	Adana
Aksaray	Afyonkarahisar	Bursa
Amasya	Ankara	Gaziantep
Antalya	Artvin	Hatay
Ardahan	Batman	İstanbul
Aydın	Bayburt	İzmir
Balıkesir	Burdur	Kilis
Bartın	Denizli	Mersin
Bilecik	Diyarbakır	Şanlıurfa
Bingöl	Elazığ	
Bitlis	Erzincan	

Bolu	Erzurum	
Çanakkale	Eskişehir	
Çankırı	Iğdır	
Çorum	Kocaeli	
Düzce	Konya	
Edirne	Malatya	
Giresun	Manisa	
Gümüşhane	Mardin	
Hakkari	Muğla	
Isparta	Nevşehir	
Kahramanmaraş	Osmaniye	
Karabük	Sakarya	
Karaman	Şırnak	
Kars	Tekirdağ	
Kastamonu	Tunceli	
Kayseri		
Kırıkkale		
Kırklareli		
Kırşehir		
Kütahya		
Muş		
Niğde		
Ordu		
Rize		
Samsun		
Siirt		
Sinop		
Sivas		
Tokat		
Trabzon		
Uşak		
Van		
Yalova		

Yozgat		
Zonguldak		

Kontrol değişkeni olarak kullanılan il bazında nüfus, kişi başına düşen gayri safi yurtiçi hasıla (GSYİH), kişi başına düşen elektrik tüketimi ve bölge bazında istihdam oranı verileri Türkiye İstatistik Kurumu'ndan (TÜİK) alınmıştır. Kişi başına GSYİH en son 2021 tarihinde güncellenmiş olduğu için bu değişkeni içeren regresyonlarda 2022 yılı analizden çıkarılmıştır. Yirmi altı bölge bazında istihdam oranı verileri, aynı bölgede olan bulunan iller için aynı kabul edilerek il bazına çevrilmiş olup bu şekilde analizde kullanılmıştır. Örneğin, istihdam oranı Erzurum alt bölgesinde Erzurum ve Erzincan illeri aynı değeri alırken, Van alt bölgesinde Van, Hakkâri, Ağrı ve Bitlis illeri aynı değeri almaktadır.

Yukarıda belirtilen kontrol değişkenlerinin bağımlı değişkenle korelasyon tablosu aşağıdaki gibidir. Tablo 3.3.2.'de mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okuyan öğrencilerin okullaşma oranı, kişi başına düşen GSYİH, kişi başına düşen elektrik tüketimi ve il bazında istihdam oranları arasındaki korelasyona bakılmıştır. Tablo 3.1.3. ve Tablo 3.1.4. ise aynı tablonun mesleki ve teknik ortaöğretimdeki kadın ve erkek öğrenciler için tekrar hesaplanmasıyla oluşturulmuştur.

Tablo 3.1.2. Toplam Değişkenlere Ait Korelasyon Değerleri

	Mesleki Okullaşma	GSYH	Elektrik	İstihdam
Mesleki Okullaşma	1.0000			
GSYH	0.1874	1.0000		
Elektrik	0.2244	0.6445	1.0000	
İstihdam	-0.0985	0.3032	0.3122	1.0000

Tablo 3.1.3. Toplam (Erkek) Değişkenlerine Ait Korelasyon Değerleri

	Mesleki Okullaşma (Erkek)	GSYH	Elektrik	İstihdam
Mesleki Okullaşma (Erkek)	1.0000			
GSYH	0.2113	1.0000		
Elektrik	0.2511	0.6445	1.0000	
İstihdam	-0.0900	0.3032	0.3122	1.0000

Tablo 3.1.4. Toplam (Kadın) Değişkenlerine Ait Korelasyon Değerleri

	Mesleki Okullaşma (Kadın)	GSYH	Elektrik	İstihdam
Mesleki Okullaşma (Kadın)	1.0000			
GSYH	0.1527	1.0000		
Elektrik	0.1901	0.6445	1.0000	
İstihdam	-0.1080	0.3032	0.3122	1.0000

3.2. Yöntem

Bu bölümde analizde kullanılan ekonometrik yöntem açıklanmıştır. Tahminlerde sabit etki modeli kullanılmıştır. Sabit etki olarak yıl sabit etkisi eklenmiştir. İl bazında sabit etki eklendiğinde temel bağımsız değişkenler analize dahil edilemeyeceği için il bazında sabit etki kullanılmamıştır. Temel tahmin denklemleri aşağıdaki gibidir.

$$\log(\text{MTO})_{it} = \beta_0 + \beta_1 \times D_{\text{göç } i} + \beta_2 \times X_{it} + \lambda_t + \varepsilon_{it} \quad (\text{Denklem 1})$$

$$\log(\text{MTO})_{it} = \beta_0 + \beta_1 \times \log(\text{göçmen}) + \beta_2 \times X_{it} + \lambda_t + \varepsilon_{it} \quad (\text{Denklem 2})$$

λ_t yıl sabit etkisini göstermektedir, ε_{it} hata terimidir. Standart hatalar il bazında kümelenmiştir. Denklem 1’de, bağımlı değişken olan $\log(\text{MTO})_{it}$ değişkeni i şehri için t zamandaki mesleki ve teknik ortaöğretimde öğrenim gören öğrenci sayısının logaritmasını göstermektedir.

Bağımsız değişken olan $D_{\text{göç}}$ kukla değişkeni en çok göç alan illerde ‘1’, diğer illerde ‘0’ değerini almaktadır. Bu değişken üç farklı şekilde oluşturulmuştur. Tablo 3.2.1., 2022 yılında en çok göç alan on üç ilde göçmen sayılarını göstermektedir. $D_{\text{göç1}}$ olarak adlandırılan değişken, 2022 yılı itibariyle Suriyeli göçmenlerin en yoğun bulunduğu on üç il için, İstanbul, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep, Adana, Mersin, Kilis, Bursa, İzmir, Mardin, Kahramanmaraş, Konya, Ankara, “1” değerini, diğer iller için “0” değerini almaktadır. Tablo 3.2.1.’nde dört ilin diğer illerden sayısal olarak ayrıştığı görülmektedir. $D_{\text{göç2}}$ değişkeni en çok Suriyeli göçmen alan İstanbul, Şanlıurfa, Hatay ve Gaziantep için ‘1’ diğer iller için ‘0’ değerini almaktadır. Son olarak $D_{\text{göç3}}$ değişkeni ise, Tablo 3.2.2.’de görüldüğü üzere 2016-2022 yılları arasında göçün en çok arttığı dört il için “1”, diğer iller için “0” değerini almaktadır. (Bursa, Konya, Mersin, Adana)

Tablo 3.2.1. 2022 Yılı İtibariyle Suriyeli Göçmenlerin En Çok Bulunduğu 13 İl

	İl	Suriyeli Göçmen Sayısı
1.	İstanbul	540.618
2.	Gaziantep	462.680
3.	Hatay	432.680
4.	Şanlıurfa	429.421
5.	Adana	256.348
6.	Mersin	242.439
7.	Bursa	184.249
8.	İzmir	149.804
9.	Konya	123.376
10.	Kilis	107.213
11.	Ankara	100.651
12.	Kahramanmaraş	96.152
13.	Mardin	91.888

Not: Veriler İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı’ndan alınmıştır.

Tablo 3.2.2. En Yoğun Suriyeli Göçmen Alan İllerde Yüzdelik Suriyeli Göçmen Sayısı

	İl	Yüzdelik Artış
1.	Bursa	%78,80
2.	Konya	%75,68
3.	Mersin	%73,23
4.	Adana	%71,20
5.	Kayseri	%50,39
6.	İzmir	%50,25
7.	Ankara	%49,91
8.	Gaziantep	%45,46
9.	İstanbul	%23,19
10.	Hatay	%14,12
11.	Kahramanmaraş	%10,57
12.	Şanlıurfa	%5,90

Not: Veriler İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı'ndan alınmıştır.

Denklem 2’de bağımsız değişken olarak kukla değişken yerine göçmen sayısı kullanılmıştır. $\log(\text{göçmen})$ değişkeninin katsayısı göçmen oranındaki değişimin mesleki ve teknik ortaöğretimde okullaşmaya etkisini göstermektedir.

X_{it} matrisi analizin sağlamlık testi için kullanılan çeşitli kontrol değişkenlerini göstermektedir. Bu değişkenler yukarıda da belirtildiği gibi il bazında kişi başına Gayrisafi Yurtiçi Hasıla, il bazında kişi başına düşen elektrik tüketimi ve il bazında istihdam oranıdır. Kişi başına GSYİH ve kişi başına elektrik tüketiminin kontrol değişken olarak seçilmiş olmasının sebebi il bazında sanayileşme ve üretimi kontrol etmektir. İl bazında sanayinin gelişimi ve üretim artışları o bölgedeki okullaşma oranını etkileyebilmektedir. Çünkü daha yüksek üretime ve gelire sahip, daha fazla sanayileşmiş illerde okullaşma oranının daha yüksek olduğu bilinmektedir. Ancak istihdam oranının okullaşmaya etkisi daha karmaşıktır. İstihdam, üretimin ve gelirin de bir göstergesi olduğu için okullaşma üzerinde pozitif etkisi beklenirken, artan iş olanakları bir kısım öğrenciler için okula devam etmenin marjinal getirisini düşürebilir.

3.3. Tahmin Sonuçları

Bu bölümde regresyon analizi kullanılarak elde edilen sonuçlar açıklanmış ve yorumlanmıştır. Tablo 3.3.1.'de, göçün mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okuyan toplam öğrenci sayısına, kadın ve erkek öğrenci sayılarına etkisi ayrı ayrı incelenmiştir. Bağımlı değişken öğrenci sayısıdır, bağımsız değişken ise, $D_{göç1}$, en çok Suriyeli göçmen barındıran on üç ilde '1' değerini almaktadır. Diğer illerde ise '0' değerini alır. Tablonun ilk üç sütununda kontrol değişkenleri yer almamaktadır. 4, 5 ve 6. sütunlarında kontrol değişkeni olarak il bazında kişi başına gayrisafi yurtiçi hasıla kullanılmıştır. 7, 8 ve 9. sütunlarda il bazında kişi başına düşen elektrik tüketimi kontrol değişkeni olarak kullanılırken, 10, 11 ve 12. sütunlarda il bazında istihdam oranı kullanılmıştır. Son üç sütunda ise (13.,14. ve 15.) tüm kontrol değişkenleri (il bazında kişi başına gayri safi yurtiçi hasıla, il bazında kişi başına düşen elektrik tüketimi, il bazında istihdam oranı) analize dahil edilmiştir.

Tablo 3.3.1. Göçün Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Okulaşmaya Etkisi

	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)
D _{göç1}	1,506***	1,476***	1,545***	1,472***	1,436***	1,520***	1,425***	1,380***	1,484***	1,544***	1,530***	1,568***
	(0,298)	(0,298)	(0,300)	(0,264)	(0,261)	(0,269)	(0,307)	(0,307)	(0,310)	(0,302)	(0,297)	(0,309)
L _{gşyh}				0,484	0,554*	0,405					0,647	0,658
				(0,301)	(0,291)	(0,314)					(0,555)	(0,545)
L _{elektrik}							0,238	0,291*	0,177		0,027	0,070
							(0,152)	(0,150)	(0,156)		(0,280)	(0,277)
L _{istihdam}										0,000	0,002	-0,003
									(0,014)	(0,014)	(0,015)	(0,016)
R ²	0,323	0,311	0,331	0,353	0,350	0,351	0,338	0,336	0,336	0,327	0,321	0,331
Gözlem	567	567	567	486	486	486	395	395	395	405	405	405
Sabit	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl
Etkiler												

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Analiz sonuçlarından beklentimiz Suriyeli göçmenlerin gelişiyle birlikte mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okullaşma oranının artması yönündedir. Çünkü, gelen göçmen yetişkinlerin ve ergenlerin birçoğu istihdam arayışı içerisinde ve bu nedenle yerli öğrenciler becerilerini geliştirebilmek ve daha rahat istihdam bulabilmek adına eğitime yönelebilir. Sonuçlar, göç kukla değişkeninin katsayısının pozitif ve istatistiki olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. En çok Suriyeli göçmen barındıran on üç ilde, diğer illere kıyasla mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okuyan öğrenci sayısının %1,5 daha fazla olduğunu görülmektedir. Bu on üç ilde kadın öğrencilerin mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okuyan öğrenci sayısı diğer illere kıyasla %1,54 daha yüksek gerçekleşirken, erkek öğrencilerde okullaşma ise %1,47 daha fazladır.

Birinci kontrol değişkeni olan kişi başına GSYİH analize dahil edildiğinde göçün okullaşmaya etkisinin halen pozitif ve anlamlı olduğu görülmektedir. Kişi başına düşen Gayrisafi Yurtiçi Hasıla'daki %1'lik bir artış ise, sadece erkek öğrencilerde mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okullaşma oranını %0,5 artırmaktadır. Bu sonuç üretimdeki artışın erkek nüfus için mesleki ve teknik eğitimde okullaşmayı olumlu etkilediği şeklinde yorumlanabilir.

İkinci kontrol değişkeni kişi başına düşen elektrik tüketimidir. Bu değişkenin eklendiği analizlerde temel sonuç, göçün okullaşma oranlarına pozitif etkisi, değişmemiştir. Kişi başına düşen elektrik tüketimindeki %1'lik bir artış, okullaşma oranını yine sadece erkek öğrencilerde %0,29 artırmaktadır. Elektrik tüketiminin de üretimin bir göstergesi olduğu düşünüldüğüne bu sonuç da beklentiler ile uyumludur.

Son kontrol değişkeni il bazında istihdam oranıdır ve analize eklenmesi temel sonucu değiştirmemektedir. Diğer kontrol değişkenlerinden farklı olarak istihdam oranının kat sayısı istatistiksel olarak anlamlı olmamakla birlikte pozitifdir.

Tüm kontrol değişkenlerinin analize dahil edildiği son üç sütunda kontrol değişkenlerinin katsayısının anlamını yitirdiği ancak göçün mesleki ve teknik ortaöğretimde okullaşmayı pozitif etkilediği sonucunun değişmediği gözlemlenmektedir.

Analiz sonuçlarına göre Suriyeli göçmenlerin gelişiyle mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okullaşmada artış yaşanmıştır. Bunun nedeni olarak mesleki ve teknik ortaöğretim okullarının, öğrencileri daha çok basit emek yoğun meslekler için yetiştirdiğini ve bu mesleklerde kayıt dışı ve düşük ücretlerle çalışan Suriyeli göçmenlerden ayrılmak için yerli öğrencilerin daha çok beceri elde edebilmek adına eğitimlerini artırdığı söylenebilir. Bu sonuç,

Hunt (2012)'nin yerli öğrencilerin göçmenlerle istihdam rekabetinden kaçınmak adına liseyi bitirmeye teşvik edilebileceği yönündeki çıkarımlarıyla uyumludur.

Ayrıca kadın öğrencilerin mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında erkek öğrencilere kıyasla daha çok okullaşmasının benzer sebeplerle ortaya çıktığı söylenebilir. Suriyeli göçmenler, özellikle dil gerektirmeyen basit emek yoğun işlerde istihdam edildikleri için hem yerli kadın hem de yerli erkek işçiler istihdamdan dışlanmışlardır. Bu durumdan en çok yerli kadın işçiler etkilenmiştir çünkü zaten bu tip emek yoğun işlerde hali hazırda kadın işçiler erkekler işçilere kıyasla daha az tercih edilmektedir. Suriyeli göçmenlerin çoğunluğunun erkeklerden oluşması ve erkek göçmenlerin istihdama katılımı ile birlikte kadın işçiler bu mesleklerde daha çok istihdam dışında kalmışlardır. Bu nedenle, yüksek beceri gerektirmeyen emek yoğun işlerde istihdam edilebilmek adına kadın öğrencilerin mesleki ve teknik ortaöğretim okullarına daha fazla kayıt yaptırdığı söylenebilir. Tümen (2021) çalışması göçmen artışlarının, erkek öğrencilerin liseye devamlılığını arttırdığını ve okullaşma oranını pozitif etkilediğini göstermiştir. Bu makale ise mesleki ve teknik ortaöğretim okulları için yapılan analiz sonucunun, liseye geçişten farklı olarak daha çok kadın öğrencilerin okullaşmasını artırdığı yönündedir.

Tablo 3.3.2.' de 2022 yılı itibariyle en çok göç alan dört ilin (İstanbul, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep) göç nedeniyle mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okuyan öğrenci sayısının etkilenip etkilenmediği incelenmiştir. Bağımlı değişken öğrenci sayısıdır. Bağımsız değişken ($D_{göç2}$) ise en çok Suriyeli göçmen barındıran dört ilde '1' değerini alırken, diğer illerde '0' değerini almaktadır. En çok göç alan dört il için yapılan analiz sonuçlarından beklentimiz; en çok göç alan on üç ildeki analiz sonuçlarına kıyasla mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okuyan öğrencilerin daha fazla çıkacağı yönündedir. Çünkü bu dört ilde mesleki ve teknik ortaöğretimde okuyan öğrenciler diğer illere kıyasla göçmenler daha fazla etkileşim içindedirler ve istihdam konusunda da bu dört il göçmenlerden negatif anlamda daha çok etkilenmektedir. Tüm bu hususlar birlikte değerlendirildiğinde, yerli öğrencilerin okullaşmasında bir artış beklenmektedir.

İl bazında sanayileşmeyi ve üretimi kontrol eden değişkenden kişi başı GSYİH ve kişi başına elektrik tüketiminin katsayıları hem öğrencilerin tümü için hem de kadın ve erkek öğrenciler için pozitif ve anlamlı çıkmıştır. Ancak istihdamdaki değişimlerle okullaşma oranında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 3.3.2. Göçün, En Çok Göç Alan Dört İlde (İstanbul, Şanlıurfa, Hatay, Gaziantep) Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Okullaşmaya Etkisi

	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
D _{göç2}	1,735*** (0,496)	1,691*** (0,483)	1,788*** (0,510)	1,750*** (0,346)	1,711*** (0,325)	1,799*** (0,371)	1,639*** (0,516)	1,587*** (0,506)	1,702*** (0,527)	1,720*** (0,537)	1,693*** (0,518)	1,754*** (0,559)	1,539*** (0,402)	1,494*** (0,393)	1,593*** (0,412)
L _{gsyh}				0,673** (0,314)	0,738** (0,303)	0,600* (0,328)							0,952 (0,585)	0,955 (0,575)	0,956 (0,598)
L _{elektrik}							0,348*** (0,166)	0,397** (0,164)	0,291* (0,170)				0,092 (0,301)	0,134 (0,298)	0,043 (0,304)
L _{istihdam}										-0,014 (0,013)	-0,011 (0,013)	-0,017 (0,013)	-0,044*** (0,016)	-0,043*** (0,016)	-0,045*** (0,016)
R ²	0,151	0,144	0,157	0,205	0,209	0,198	0,190	0,196	0,182	0,157	0,150	0,164	0,247	0,253	0,239
Gözlem	567	567	567	486	486	486	395	395	395	405	405	405	316	316	316
Sabit	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl
Etkiler															

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Sonuçlar, bir önceki tabloya benzer bir şekilde, göç kukla değişkeninin katsayısının pozitif ve istatistiki olarak anlamlı olduğunu göstermektedir. Fakat, en çok göç alan dört ile yoğunlaştığında göç değişkeninin katsayısının hem toplam hem de kadın ve erkek için ayrı ayrı daha yüksek olduğunu görmekteyiz. Bu dört ilde, diğer illere göre mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okuyan öğrenci sayısının %1.7 daha fazla olduğu görülmektedir. Ayrıca bu dört ilde yaşayan kadın öğrencilerin mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okuyan öğrenci sayısının diğer illere göre %1.78 daha fazla olduğu, erkek öğrenciler için ise %1.69 fazla olduğu görülmektedir. Katsayıların bir önceki tabloya göre daha büyük olması göçmen sayısı arttıkça etkinin daha yüksek olduğunu göstermektedir.

İl bazında sanayileşmeyi ve üretimi kontrol eden değişkenden kişi başına elektrik tüketiminin katsayısı tüm öğrenciler için pozitif çıkmıştır. Öğrencilerin kadın ve erkek olarak ayrıştırılması sonucu elde edilen katsayılara bakıldığında bu etkinin erkek öğrencilerin okullaşma oranına etkisinden geldiği gözlemlenmektedir. Kişi başına GSYİH ve istihdamdaki değişimlerle okullaşma oranında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 3.3.3. Göçün En Çok Arttığı Dört İlde (Adana, Mersin, Konya, Bursa) Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Okullarında Göçün Okullaşmaya Etkisi

	Topla m	Erkek	Kadın	Topla m	Erkek	Kadın	Topla m	Erkek	Kadın	Topla m	Erkek	Kadın	Topla m	Erkek	Kadın
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
$D_{göç3}$	1,524*** (0,155)	1,508*** (0,152)	1,549*** (0,162)	1,433*** (0,170)	1,405*** (0,163)	1,472*** (0,182)	1,403*** (0,151)	1,370*** (0,146)	1,450*** (0,162)	1,537*** (0,164)	1,518*** (0,158)	1,565*** (0,176)	1,307*** (0,171)	1,271*** (0,161)	1,356*** (0,187)
L_{gsh}				0,573 (0,422)	0,640 (0,410)	0,497 (0,438)							0,847 (0,824)	0,853 (0,806)	0,847 (0,845)
$L_{elektrik}$							0,333** (0,164)	0,382** (0,162)	0,277 (0,168)				0,149 (0,364)	0,190 (0,359)	0,102 (0,370)
$L_{istihdam}$										-0,023* (0,013)	-0,021 (0,013)	-0,027* (0,014)	-0,051*** (0,018)	-0,050*** (0,017)	-0,053 (0,018)
R^2	0,118	0,115	0,120	0,155	0,162	0,147	0,154	0,163	0,144	0,132	0,126	0,138	0,218	0,225	0,209
Gözle m	567	567	567	486	486	486	395	395	395	405	405	405	316	316	316
Sabit Etkile	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

Tablo 3.3.3.'te ise bağımsız değişken olan $D_{göç3}$, 2016-2022 yılları arasında Suriyeli göçmen sayısının en çok arttığı iller olan Adana, Mersin, Konya ve Bursa'da "1" değerini alırken, diğer iller için "0" değerini almaktadır. Bağımlı değişken ise mesleki ve teknik ortaöğretim okullarına kayıtlı toplam öğrenci sayısı ve kadın ve erkek toplam öğrenci sayılarıdır.

Sonuçlar, 2016-2022 yılları arası Suriyeli göçmen sayısının en çok arttığı dört ilde, diğer illere kıyasla mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okuyan öğrenci sayısının %1,5 daha fazla olduğunu göstermektedir. Dört ilde kadın öğrencilerin mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okuyan öğrenci sayısı, diğer illere göre %1,54 artış gösterirken, erkek öğrenciler için %1.50'lik bir artış göstermiştir.

Tablo 3.3.1. ve Tablo 3.3.2. 'ye bakıldığında göçün en çok artış gösterdiği dört il ile, en çok göçmen bulunduran on üç ilin analiz sonuçları birbirine benzer çıkmıştır. Bu iki analizin sonuçlarına göre mesleki ve teknik ortaöğretimde okuyan öğrenci sayısı diğer illere kıyasla aynı şekilde %1,5'lik bir artış göstermektedir. Yine aynı şekilde mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okuyan kadın öğrenci sayıları da bu iki analizde de diğer illere kıyasla %1,54'lük bir artış gösterirken, göçün en çok artış gösterdiği dört ilde mesleki ve teknik ortaöğretimde okuyan öğrenci sayıları Tablo 3.3.1.'de gösterilen analizden farklı olarak %1,50'lik daha yüksek bir artış göstermiştir. Tablo 3.3.2.'de ise mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında göçün, toplam öğrenci sayısına, erkek ve kadın öğrenci sayılarına etkilerini gösteren katsayılar Tablo 3.3.1.'e ve Tablo 3.3.3'e göre daha yüksek çıkmıştır. Bu sonuçlara göre 2022 yılında en çok göçmen alan dört ilin mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okuyan öğrencilerinin diğer illere kıyasla göçmenlerden daha fazla etkilenecek okullaşmayı arttırdıkları gözlemlenmiştir.

Tablo 3.3.4., en yoğun Suriyeli göçmen bulunan on üç ilde, göçmen sayılarını kullanarak göçmen sayısındaki değişimin mesleki ve teknik ortaöğretimde okullaşmaya etkisi incelenmiştir. 2016'dan 2021'e neredeyse tüm seneler için göçmen sayıları bulunduğu bu yıllar için analiz yapılmıştır. Sonuçlara göre, göçmen sayısındaki artış mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okuyan öğrenci sayısını negatif etkilemektedir ancak katsayılar istatistiksel olarak anlamlı değildir.

Kişi başı GSYİH ve istihdam değişkenlerinin katsayıları hem öğrencilerin tümü için hem de kadın ve erkek öğrenciler için pozitif ve anlamlı çıkmıştır. Ancak kişi başına elektrik tüketimindeki değişimlerle okullaşma oranında anlamlı bir ilişki bulunamamıştır.

Tablo 3.3.4. Göçmen Artışlarının Mesleki ve Teknik Ortaöğretimde Okullaşmaya Etkisi

	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın	Toplam	Erkek	Kadın
	(1)	(2)	(3)	(4)	(5)	(6)	(7)	(8)	(9)	(10)	(11)	(12)	(13)	(14)	(15)
L_{goc}	-0,024 (0,048)	-0,029 (0,047)	-0,017 (0,049)	0,010 (0,035)	0,004 (0,037)	0,017 (0,034)	-0,049 (0,059)	-0,054 (0,059)	-0,043 (0,060)	-0,025 (0,037)	-0,030 (0,036)	-0,020 (0,038)	0,002 (0,050)	-0,002 (0,050)	0,007 (0,049)
L_{gsyh}				1,782** (0,739)	1,748** (0,746)	1,822** (0,733)							1,587 (0,964)	1,572 (0,965)	1,605 (0,965)
$L_{elektrik}$							1,243 (1,143)	1,266 (1,155)	1,232 (1,139)				0,007 (1,182)	0,010 (1,148)	0,006 (1,218)
$L_{istihdam}$										0,112** (0,039)	0,109** (0,038)	0,116** (0,040)	0,023 (0,049)	0,021 (0,050)	0,026 (0,049)
R^2	0,006	0,009	0,004	0,505	0,489	0,520	0,111	0,116	0,107	0,305	0,296	0,316	0,519	0,512	0,525
Gözlem	82	82	82	69	69	69	56	56	56	59	59	59	46	46	46
Sabit Etkiler	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl	yıl

Not: ***, ** ve * sırasıyla %1, %5 ve %10 anlamlılık düzeyini ifade etmektedir.

SONUÇ

Bu çalışmada, 2011'in Mart ayında başlayan Suriye İç Savaşı'yla beraber Türkiye'ye göç eden Suriyeli göçmenlerin mesleki ve teknik ortaöğretim okullarındaki okullaşmaya etkisi incelenmiştir. Özellikle en yoğun göçmen bulunan illerdeki okullaşma oranları iki farklı model kullanılarak analiz edilmiştir.

Elde edilen bulgular ışığında, en çok Suriyeli göçmen bulunan on üç ilde, diğer illere kıyasla mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okullaşma oranının %1,5 artış gösterdiği bulunmuştur. En çok Suriyeli göçmen bulunan dört ilde ise mesleki ve teknik ortaöğretimde okullaşma oranının %1,7 artış gösterdiği analiz edilmiştir. Erkek ve kadın öğrenciler için ayrı ayrı analiz yapılmış, özellikle kadın öğrencilerin mesleki ve teknik ortaöğretimde okullaşmasında erkek öğrencilere kıyasla artış gösterdikleri görülmüştür. Bunun nedeni Suriyeli göçmenlerin çoğu vasıfsız işgücünü oluşturması ve basit emek yoğun meslekleri tercih etmeleridir. Bu mesleklerde kadın istihdam oranı erkek istihdam oranından daha düşüktür. Sadece göçmen işçiler değil, yerli erkek işçilerde bu mesleklerde kadınların yerini almaktadırlar. Bu sebeple, kadın öğrenciler mesleki ve teknik ortaöğretim okullarına kayıtlarını arttırarak, basit emek yoğun işlerde beceri kazanmak istemişlerdir.

Özetle, göçmen artışlarının mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okullaşmayı arttırdığını söyleyebiliriz. Bu sonuçlar, Tümen (2021) çalışmasının, derslerde düşük performans gösteren yerli öğrencilerin göçmenlerin gelişile beraber lise eğitimini ciddiye aldıkları sonucuyla uyumludur. Çünkü mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında okuyan öğrenciler genel olarak derslerde daha düşük performans sergileme eğilimindedirler. Milli Eğitim Bakanlığı'nın 2018 yılında yayınladığı PISA raporlarına göre, okul türlerine göre yapılan analizlerde mesleki ve teknik ortaöğretim okullarında eğitim gören öğrencilerin diğer okullarda eğitim gören öğrencilere kıyasla derslerde daha düşük performans gösterdikleri belirlenmiştir. Bu durumda düşük akademik performansı olan ve göçmenlerin gelişile istihdam alanı sınırlanan öğrencilerin, mesleki ve teknik ortaöğretime devamlılığını arttırdığı sonucuna ulaşabiliriz.

KAYNAKLAR

Akgündüz Yunus Emre, Berg Marcel Van, Hassink Wolter, (2018). ‘The impact of the Syrian refugee crisis on firm entry and performance in Turkey’, *The World Bank Economic Review*, 32,19-40.

Akgündüz Yunus Emre, Torun Hüzeyfe, (2018). ‘Two and a half million Syrian refugees, skill mix and capital intensity’, *Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft Leibniz Information Centre for Economics*, No:186.

Aksu Ege, Erzan Refik, Kırdar Murat Günay, (2018). ‘The impact of mass migration of Syrians on the Turkish labor market’, *Leibniz-Informationszentrum Wirtschaft Leibniz Information Centre for Economics*.

Altındağ Onur, Bakış Ozan, Rozo Sandra V, (2020). ‘Blessing or burden? Impacts of refugees on business and the informal economy’, *Journal of Development Economics*, No:146.

Assaad Ragui, Ginn Thomas, Saleh Mohammed, (2018). ‘Impact Of Syrian Refugees In Jordan On Education Outcomes For Jordanian Youth’, *Economic Research Forum*.

Balkan Binnur, Tok Elif Özcan, Torun Hüzeyfe, Tümen Semih, (2018). ‘Immigration, housing rents and residential segregation: Evidence from Syrian refugees in Turkey’, *IZA Institute of Labor Economics*.

Betts R. Julian, (1998). ‘Educational Crowding Out: Do Immigrants Affect the Educational Attainment of American Minorities?’, *California Digital Library, University of California*.

Brell Courtney, Dustmann Christian, Preston Ian, (2020). ‘The Labor Market Integration of Refugee Migrants in High-Income Countries’ *Journal of Economic Perspectives*, 34,94-121.

Brunello Giorgio, Rocco Lorenzo, (2013). ‘The effect of immigration on the school performance of natives: Cross country evidence using PISA test scores’, *Economics of Education Review*, 32,234-246.

Corak Miles, (2004). ‘Do poor children become poor adults? Lessons for public policy from a cross country comparison of generational earnings mobility’, *IZA Institute for the Study of Labor*.

Eichhorst Werner, (2014). ‘Does Vocational Training Help Young People Find A (Good) Job?’, *IZA Institute for the Study of Labor*.

Erdoğan Murat, (2021). ‘Suriyeliler Barometresi 2020-Suriyelilerle Uyum İçinde Yaşamın Çerçevesi’, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Mülkiye Göç Araştırmaları Merkezi-MÜGAM.

Fairlie Robert, (2014). ‘Does Immigration Induce "Native Flight" from Public Schools into Private Schools?’, California Digital Library- University of California.

Fratini Tommaso, Meschi Elena, (2018). ‘The effect of immigrant peers in vocational schools’, European Economic Review, 113,1-22.

Geay Charlotte, McNally Sandra, Telhaj Shqiponja, (2012). ‘Non-Native Speakers of English in the Classroom: What Are the Effects on Pupil Performance?’, IZA Institute of Labor Economics.

Gould Eric D, Lavy Victor, Paserman M. Daniele, (2004). ‘Does Immigration Affect The Long-Term Educational Outcomes Of Natives? Quasi-Experimental Evidence’, National Bureau Of Economic Research, No:10844.

Hunt Jennifer, (2012). ‘The Impact Of Immigration On The Educational Attainment Of Natives’, National Bureau Of Economic Research, No:18047.

International Labour Organization, Caro Luis Pinedo, (2020). ‘Türk İşgücü Piyasasında Suriyeli Mülteciler’, International Labour Organization.

International Labour Organization, (2020). ‘ILO Küresel Yabancı Göçmen İşçi Tahminleri’, Uluslararası Çalışma Örgütü.

International Organization for Migration, (2017). ‘World Migration Report 2018’, The UN Migration Agency.

International Organization for Migration, (2022). ‘World Migration Report 2022’, The UN Migration Agency.

Jackson Osborne, (2015). ‘Does Immigration Crowd Natives Into or Out of Higher Education?’, Federal Reserve Bank of Boston, No:15(18).

Jensen Peter, Rasmussen Astrid Würtz, (2011). ‘The effect of immigrant concentration in schools on native and immigrant children’s reading and math skills’, Economics of Education Review, 30,1503-1515.

Llull Joan, (2013). ‘Immigration, Wages, and Education: A Labor Market Equilibrium Structural Model’, Barcelona Graduate School of Economics, No:711.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2022). ‘Milli Eğitim İstatistikleri (Örgün Eğitim) Mesleki ve Teknik Ortaöğretim Kadın, Erkek, Toplam Okullaşma Oranı’, Milli Eğitim İstatistikleri 2021-2022.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2022). ‘Milli Eğitim İstatistikleri (Örgün Eğitim) Genel Ortaöğretim Kadın, Erkek, Toplam Okullaşma Oranı’, Milli Eğitim İstatistikleri 2021-2022.

Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü Göç ve Acil Durumlarda Eğitim Daire Başkanlığı, (2022). ‘Yıllara Göre Ülkemizde Eğitime Erişimi Sağlanan Geçici Koruma Altında Bulunan (Suriye) Yabancı Uyruklu Öğrencilerin Sayısı’, Milli Eğitim Bakanlığı.

Milli Eğitim Bakanlığı Hayat Boyu Öğrenme Genel Müdürlüğü, (2022). ‘2021-2022 Eğitim-Öğretim Yılı Verileri’, Milli Eğitim Bakanlığı Örgün Eğitim İstatistikleri 2021-2022.

Milli Eğitim Bakanlığı, (2019). ‘PISA 2018 Türkiye Ön Raporu’, Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Analiz ve Değerlendirme Raporları Serisi.

Mülteciler Derneği, (2022). ‘2016-2022 İller Bazında Suriyeli Göçmen Sayısı’, Mülteciler Derneği.

Neymotin Florence, (2009). ‘Immigration and its effect on the college-going outcomes of natives’, Economics of Education Review, 28,538-550.

Özek Umut, Figlio David N., (2017). ‘Unwelcome Guests? The Effects Of Refugees On The Educational Outcomes Of Incumbent Students’, National Bureau of Economic Research, No:23661.

Ransom Tyler, Winters V. John, (2021). ‘Do Foreigners Crowd Natives Out Of STEM Degrees And Occupations? Evidence From The US Immigration Act Of 1990’.

Shih Kevin, (2017). ‘Do International Students Crowd-Out or Cross-Subsidize Americans in Higher Education?’, Journal of Public Economics, 156,170-184.

Statista Research Department, (2023). ‘Syrian Refugees- Major Hosting Countries Worldwide in 2022’, Statista Research Department.

T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı, (2021). ‘Yabancıların Çalışma İzinleri (2011-2021)’, T.C. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü.

T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2016). ‘Türkiye’deki Geçici Koruma Statüsündeki Suriyelilere Yönelik 2016-2018 Dönemini Kapsayan Birinci Aşama İhtiyaç Analizi’, T.C. Kalkınma Bakanlığı On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023).

T.C. Kalkınma Bakanlığı, (2018). ‘On Birinci Kalkınma Planı (2018-2023)- Dış Göç Politikası Üzerine Özel İhtisas Komisyonu Raporu’, T.C. Kalkınma Bakanlığı.

T.C. İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Başkanlığı, (2022). ‘İller Bazında Suriyeli Göçmen Sayısı’, T.C. İçişleri Bakanlığı.

The World Bank, (2019). ‘Göç ve Beyin Göçü-ECA Ekonomik Güncelleme Raporu’, World Bank Group- Public Disclosure Authorized.

Türkiye İstatistik Kurumu, (2022). ‘Nüfus Tahminleri, Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi (ADNKS),2007-2021’, Türkiye İstatistik Kurumu Adrese Dayalı Nüfus Kayıt Sistemi Sonuçları,2022.

Türkiye İstatistik Kurumu, (2021). ‘2016-2021 Yılları Arası İl Bazında Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla’, Türkiye İstatistik Kurumu İstatistik Göstergeleri.

Türkiye İstatistik Kurumu, (2021). ‘2017-2021 Yılları Arası 26 Bölge Bazında İstihdam Oranı’, Türkiye İstatistik Kurumu İstatistik Göstergeleri.

Türkiye İstatistik Kurumu, (2020). ‘2016-2020 Yılları Arası İl Bazında Kişi Başına Elektrik Tüketimi’, Türkiye İstatistik Kurumu İstatistik Göstergeleri.

Tümen Semih, Yüncüler Burcu, Torun Hüzeyfe, (2017). ‘ The Impact of Syrian Refugees on Natives Labor Outcomes in Turkey: Evidence from a Quasi-experimental Design’, IZA Journal of Labor Policy.

Tümen Semih, (2019). ‘Refugees and native flight from public to private schools’, Economics Letters, 181,154-159.

Tümen Semih, Aksoy Cevat Giray, (2021). ‘Local governance quality and the environmental cost of forced migration’, Journal of Development Economics.

Tümen Semih, (2021). ‘The Effects of refugees on native adolescents test scores: Quasi-experimental evidence from PISA’, Journal of Development Economics,

United Nations High Commissioner for Refugees, (2016). ‘Integration of Syrian Refugees Under Temporary Protection into the Turkish Labor Market: Challenges and Opportunities’

United Nations Department of Economic and Social Affairs, (2017). 'International Migration Report', IOM UN Migration Publications Platform.

United Nations Refugee Agency, (2022). 'Registered Syrian Refugees by Date', United Nations Operational Data Portal Refugee Situations.

